

MİS'AR b. KİDÂM

Bazı kaynaklarda Mis'ar'ın Mürcü olduğu kaydedilir. Fakat bu, Ebû Hanîfe hakkında da ileri sürülen iddianın benzeri olup Mis'ar, o dönemde imanın artıp ek-silmesi tartışmalarıyla bağlantılı olarak amelin imandan bir cüz olduğu görüşünü benimseyen ehl-i hadîsin kanaatini paylaşmadığı için bu eleştiriye mâruz kalmış, bu görüşünden dolayı Mu'tezile, Zeydiyye ve Mürcie gibi fırkalar tarafından öne çıkarılmıştır. Bununla birlikte güvenilirliği ve hadis rivayetindeki titizliği sebebiyle rivayetlerinin sıhhati konusunda herhangi bir tereddüt gösterilmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 364; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir* (nşr. Seyyid Hâşim en-Nedvî), Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), VI, 72; VIII, 13; Ebû'l-Hasan el-İclî, *Ma'rifetü's-şikât* (nşr. Abdülalîm Abdülâzîm el-Bestevî), Medine 1405/1985, II, 274; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 368; İbn Hibbân, *es-Şikât* (nşr. Seyyid Şerefeddin Ahmed), Beyrut 1395/1975, VII, 507; Ebû Nuaym, *Hilye*, VII, 209-270; İbnü'l-Kayserânî, *Tezkiretü'l-huffâz* (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi), Riyad 1415, I, 188-190; Zehabî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VII, 163-173; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, Beyrut 1404/1984, X, 102-103.

İBRAHİM HATİBOĞLU

MİS'AR b. MÜHELHİL

(مسر بن مهلهل)

Ebû Dülef Mis'ar
b. Mühelhil el-Hazrecî el-Yenbûî
(ö. 390/1000 [?])

Arap seyyahı ve şairi.

Doğum ve ölüm tarihleri hakkında kesin bilgi bulunmamakla birlikte IV. (X.) yüzyılın başlarında dünyaya geldiği ve 390 (1000) yılı civarında öldüğü tahmin edilmektedir. Onun Hazrecî ve Yenbûî nisbeleri ensara mensubiyetini ve Medine'nin batısında yer alan Yenbunnahl mevkiyle ilgisini belirtmektedir. Ebû Dülef el-Yenbûî olarak da anılır. Hayatının bir kısmını Sâmânîler'in saraylarında geçirdi. Mis'ar'ın, Vezir Ebû Abdullah el-Ceyhânî zamanında saraya şair veya kâtip olarak alınmış olması muhtemel görülmektedir. Biyografisiyle ilgili ilk kayda Sâmânîler'den Nasr b. Ahmed'in (914-943) hükümdarlığının sonlarına doğru rastlanır. Şair, 331 (943) yılında Buhara Sâmânî emîrinin kızını krallarına istemek üzere gelen bir Çin heyetini ülkelerine götürmesi için Nasr b. Ahmed tarafından rehber olarak tayin edildi. Onun dönüş sırasında Hindistan'ı ziyaret ettiği anlaşılmaktadır. Seâlibî'ye göre Mis'ar'ın seyahat ettiği yerlerdeki ileri gelen kişilere Sâhib b. Abbâd'ın mektuplarını götürmesi seyahatlerinin ciddi bir gezi niteliği taşıdığını göstermektedir. Buvéyhî Veziri Sâhib b. Abbâd ile dostluk kurdu. Fakir halk tabakasından olan ve Benî Sâsân adı verilen gezgin-şair isteyicilerin insanlardan bağış toplayabilmek için söyledikleri deyişleri ve argo terminolojisini içeren mizah türündeki "el-Kasîdetü's-Sâsâniyye"-sini ona ithaf etti. Bu konuya özel ilgi duyan İbn Abbâd kasideyi çok beğendi. Kasidede yer alan anlaşılması zor birçok tabir ve kelimeyi açıklamak için bizzat Mis'ar şairine bir şerh yazdı. İbn Abbâd'ın özel ilgisi sebebiyle böyle bir kaside yazdığı, ayrıca kendisinin mizaktan hoşlanan bir yapıya sahip olmasının da bunda etkisinin bulunduğu, bu temayı dilencilik amacıyla değil edebî bir çeşni olarak işlediği ifade edilmektedir. Onun Sâmânîler'in saray şairi olması da bu görüşü teyit etmekte ve kasidedeki bazı ifadeler Şîi olduğunu göstermektedir. Mis'ar'ın 150 beyte yaklaşan kasidesinde dilenci türlerini, insanlardan para koparmak için yaptıkları kurnazlıkları ve çeşitli ülkelerdeki gezintilerini dile getirmiştir. Kasidesine nükteli bir gazelle başlamış ve para peşinde koşarak doğuda Çin'e, batıda Tanca'ya, kuzeyde Avrupa ülkelerine, güneyde Arap yarımadasına kadar yaptığı yolculukları anlatmıştır. Ayrıca kendi dönemindeki yaşayışı en ince ayrıntılarına kadar tasvir etmiştir. Bu sebeple kaside edebî yönden olduğu kadar tarihî, coğrafi, sosyolojik ve folklorik açıdan da önemlidir.

Gezgin bir şair ve edip olarak tanınmasına rağmen Mis'ar b. Mühelhil'in yaptığı yolculuklar şüphe ile karşılanmıştır. İki hâmisine ithaf ettiği ve yolculuklarında gördüğü yerleri anlattığı iki risâlesinde şairin abartıya kaçtığı kabul edilmektedir. Mis'ar, birinci risâlesinde Buhara'dan Sendebî'e dönerken Türk Hükümdarı Kalın b. Şâkir'den bahsetmekte, ziyaret ettiğini ileri sürdüğü Türk kabileleri hakkında düzensiz bilgi vermektedir. Sendebî'den sonra Malaya'daki Kra'ya geçmekte, ardından Hindistan'daki çeşitli yerler hakkında bilgi aktarmakta ve konuyu Sistan'a getirmektedir. Buna göre Mis'ar Sendebî'de kaldığını, sonra Çin, Malaya ve Hint yoluyla İran'a döndüğünü iddia etmişse de onun Buhara'dan Çin'e kadar yaptığı yolculuklar hakkında şüpheler vardır. Mis'ar ikinci risâlesinde Batı ve Doğu İran'a yaptığı seyahatlere yer vermiştir. Bu seyahatler için anlattıklarında da bazı tutarsız ifadelerle rastlanmaktadır. Meselâ

Batı İran'daki yolculuğunu anlatırken Doğu İran'la ilgili bilgiler aktarmıştır. Aynı zamanda İran'daki bazı madenlerden ve arkeolojik buluntulardan da söz etmiştir.

Şairin risâlelerindeki bazı bilgilerin yanlışlığı bunların bir kısmının kendisi tarafından uydurulmuş olduğu izlenimini vermektedir. Brockelmann, Mis'ar'ın risâlesindeki coğrafi kayıtlarında güvenilirlik bulunmadığını ifade etmekte, Grigoriev, Marquart ve 1923 yılında Meşhed İmam Rızâ Kütüphanesi'nde Mis'ar'ın eserlerini de içine alan bir coğrafya mecmuası bulan Zeki Velidi Togan, Buhara-Sendebî-Sistan dışında kalan ve ilk risâlede geçen yerlerin hayalî olduğunu belirtmektedir. Ancak çağdaşı İbnü'n-Nedîm'in Mis'ar'ı büyük bir gezgin ve coğrafyacı şair olarak tanıtmaması (*el-Fihrist*, s. 410, 413) bu konuda en ciddi kaynak niteliğindedir. Ayrıca onun bu risâleleri, Yâkût el-Hamevî'nin *Mu'cemü'l-büldân*'ı ile Zekeriyâ el-Kazvî'nin *Acâ'ibü'l-mahlûkât* ve *Âşâ-rü'l-bilâd* adlı eserlerinin temel kaynakları arasında yer almaktadır. Mis'ar'ın "dilenci şair" kimliği göz önüne alınacak olursa risâlelerinde anlattığı yolculuklarında gerçek bir seyyah özelliği ve titizliği aramanın doğru olmayacağı düşünülebilir.

Eserleri. 1. *er-Risâletü'l-ülâ* (*Rihle ile's-Şin*). Mis'ar'ın, Çin'e yaptığı seyahatten söz ettiği bu eserinde seyahatten sonra hâfızasında kalanları ve hayalinde bulunanları dile getirmiş olduğu izlenimini vermektedir. Alman şarkiyatçısı Rohr-Sauer tarafından neşredilen risâleyi (Bonn 1939) C. van Schlozer Latince'ye çevirmiştir (Berlin 1845). 2. *er-Risâletü's-sâniye* (*Rihle fi vasa'î Âsiyâ*). Seyahatine Azerbaycan'ın güneyindeki Şiz şehrinde başlayıp kuzeye doğru hareketle Bakü, Tiflis, Erdebil ve Şehrîzor'a vardığını, ardından doğuya yönelerek Karmîsîn (Kirmanşah), Hemedan, Taberistan, Kûmis, Tûs, Nişâbur ve Karâta'ya ulaştığını anlatır. Buraların tasvirinden sonra Hûzistan şehirleriyle İsfahan'ın tasvirini yapar. Risâleyi Vladimir Fedorovich Minorsky Arapça metni, İngilizce tercümesi ve yazdığı şerh ile birlikte yayımlamış (Kahire 1955). Ebû'l-Fazl Mir Seyyid Alinakî Tabâtabâî bu neşri Farsça'ya çevirmiştir (*Sefernâme-i Ebû Dülef der İrân bâ Ta'lik u Taḥkîkât-ı Vilâdimir Minürskî*, Tahran 1342 hş./1963-64). Eser, Butrus Bûlghâkûf ve Enes Hâlidof tarafından Arapça metni ve Rusça tercümesiyle birlikte ayrıca neşredilmiştir (Moskova 1960; Kahire 1970). Kaynaklarda Mis'ar'a nisbet edi-

len 'Acâ'ibü'l-buldân adlı eserin bu iki risâlesinden ibaret olduğu ifade edilmektedir. Fuat Sezgin, sözü edilen iki risâle- nin yazmalarından yapılan tıpkıbasımını *Mecmû' fi'l-coğrâfiyye* içinde yayımlamıştır (Frankfurt 1407/1987). **3. el-Kaşîdetü's-Sâsâniyye.** Bizzat şair veya Seâlibî tarafından bu adla anılan kasidenin bir kısmı Seâlibî'nin *Yetîmetü'd-dehr'i* içinde yer almıştır (III, 356-377). Muhammed Abdül'mün'im Hafâcî, *Ebü Dülef 'abkarî min Yenbü'* adıyla bir eser yazmıştır (Riyad 1392/1972, 1393/1973, 1397/1977, 1406/1986).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (nşr. Zeynelâbidîn el-Hâîrî el-Mâzenderânî), Beyrut 1988, s. 410, 413; Bedîüzzaman el-Hemedânî, *Makâmât* (nşr. M. Mahmûd er-Râfîfî), Kahire, ts., s. 65-67; Seâlibî, *Yetîmetü'd-dehr* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1377/1957, III, 356-377; Şevkî Dayf, *eş-Şi'r ve tavâbi'uhû'ş-şâbiyye 'alâ merri'l-uşûr*, Kahire 1977, s. 152-155; a.mlf., *Târihu'l-edeb*, V, 637-640; Zekî M. Hasan, *er-Rahhâletü'l-müslimûn fi'l-uşûri'l-vüştâ*, Beyrut 1981, s. 32-34; M. Abdül'mün'im Hafâcî, *el-İslâm ve'l-hadâretü'l-insânîyye*, Beyrut 1982, s. 312 vd.; a.mlf., *Ebü Dülef*, Riyad 1986; Abdurrahman Hamîde, *A'lâmü'l-coğrâfiyye'l-Arab ve muktefâfât min âşârihim*, Dimaşk 1416/1995, s. 234-242; Mahmûd İsmâ el-Meydânî, *A'lâm ve me'âtim 'Arabîyye ve İslâmiyye*, Dimaşk 1996, s. 87-94; Fuâd Kındîl, *Edebü'r-rihle*, Kahire 2002, s. 246-268; Ahmed Ramazan Ahmed, *er-Rihle ve'r-rahhâletü'l-müslimûn*, Cidde, ts. (Dârü'l-beyânî'l-Arabî), s. 47-48; A. von Rohr-Sauer, "Des Abū Dulaf Bericht über seine Reise nach Türkistan, China und Indien", *OLZ*, XLV (1942), s. 240-242; V. Minorsky, "La deuxième risâla d'Abū-Dulaf", *Oriens*, V (1952), s. 23-27; a.mlf., "Abū Dulaf", *EI*² (İng.), I, 116; C. Brockelmann, "Mis'ar", *IA*, VIII, 363-364; J. H. Kramers, "Sâsân", a.e., X, 244; R. W. Bulliet, "Abū Dolaf al-Yanbū'i", *Elr.*, I, 271-272; İbnay-tullah Rızâ, "Ebü Dülef", *DMBİ*, V, 458-462.

İNCİ KOÇAK

el-MİSBÂH (المصباح)

Mutarrizî'nin
(ö. 610/1213)

Arap gramerine dair eseri
(bk. MUTARRİZİ).

MİSBÂH (مصباح)

Dinî, siyasi, edebî dergi.

II. Meşrutiyet'in ilânından sonra oluşan serbest ortamda neşir hayatına atılan dergilerdendir. 12 Eylül – 4 Kânunuevvel 1324 (25 Eylül – 17 Aralık 1908) tarihleri

arasında sekiz sayı çıkmıştır. İmtiyaz sahibi Emin Vedat, başyazarı Zeynelâbidîn-zâde Seyyid Mehmed Nesib Bey'dir. Haftalık olarak yayımlanan derginin 8. sayısı "asker kardeşlerimize hediye-i şitâiyye" ibaresiyle sunulan bir özel sayı olarak hazırlanmış ve bir aydan fazla bir gecikmeyle çıkmıştır. Başlangıçta sekiz sayfa olan derginin dördüncü ve beşinci sayıları on altı sayfa basılmıştır. Beşinci sayıda matbuat âleminde yaşanan mürettip krizinden dolayı yayımında gecikme olmasını önlemek amacıyla derginin tekrar sekiz sayfa halinde çıkarılacağı duyurulmuştur. *Misbâh*'ın sayfa numaraları devamlılık göstermekte ve özellikle kapak sayfalarında olmak üzere fotoğraf kullanıldığı görülmektedir.

Başlık altında kendini "dinden, felsefeden, edebiyattan, siyasyattan bâhis Türkçe gazete" olarak tanımlayan derginin birinci sayısında yayımlanan Emin Vedat imzalı mukaddimede eski devir kararlık

bir tablo halinde ortaya konulduktan sonra II. Meşrutiyet hakların geri alınma dönemi olarak yüceltilmiştir. Dinî bakışı ön planda tutan derginin mesleği, "dîn-i akdes" üzerine bina edilmiş kabul ettikleri hükümete bu yolda telkinde bulunmak şeklinde açıklanır. Devletin "dîn-i muaz-zamımız"la samimi bağlarına işaret edilerek bu çerçeve içinde kalmak şartıyla yazılacak makalelerin temel konuları terakkî, tekâmül, muşeret, dinî ve millî terbiye olarak belirlenir.

Misbâh'ın aynı dönemde yayımlanan *Sırat-ı Müstakîm* ve *Beyânülhak* gibi dergilerle ilgi alanları yanında yazar kadrosu bakımından da bazı ortak yönlerinin bulunduğu görülmektedir. Nitekim Mehmed Nesib, *Sırat-ı Müstakîm*'in üçüncü sayısında başladığı "İcâz-ı Kur'an" başlıklı yazılarına *Misbâh*'ta devam etmiştir. Dördüncü sayıda Ömer Tâlib imzalı bir yazıda ise *Beyânülhak*'ın 22 Eylül

Misbâh'ın
1. sayısının
ilk sayfası